

Posudek na habilitační práci (tiskem vydaná monografie):

LYKO, Petr. *Varhanní hnutí a jeho dopad na varhany a varhanářství v Československu*. 1. vyd. Brno: JAMU, 2022. 123 s. ISBN 978-80-7460-198-9.

Předkládaná habilitační práce *Varhanní hnutí a jeho dopad na varhany a varhanářství v Československu* není první publikací autora v oblasti varhan a varhanářství. Poslední z jeho čtyř dosud publikovaných monografií byla vydaná v roce 2017 a věnuje se jedné z nejvýznamnějších varhanářských firem Rieger¹. Působení této firmy spadá z velké části i do oblasti předkládané práce. Erudovanost autora je vždy jedním z předpokladů pro kvalitní text. Petr Lyko má navíc zkušenosti z vícero oblastí, které se váží k tématu. Je praktický hudebník, vystudovaný muzikolog, místopředseda České společnosti pro hudební vědu, působil jako pracovník Národního památkového ústavu a opominout nelze jeho pedagogické působení, v poslední době zejména na brněnské JAMU. Tento široký záběr předjímá kvalifikaci pro řadu témat. Jedním z těchto témat je fenomén tzv. Varhanního hnutí na území Československa.

Pojem Varhanní hnutí je zcela neopominutelný v oblasti varhan a varhanářství 20. století. Je proto překvapivé, že u nás ucelená publikace o tomto fenoménu vznikla až v dnešní době, mnoho desítek let po vzniku tohoto hnutí.

Autor si při práci jistě kladl otázku, zda uvádět originální německý výraz „Orgelbewegung“ nebo zvolit český ekvivalent Varhanní hnutí. V dnešní době se u řady názvů často volí verze v originálním jazyce. Zde se autor přiklonil v již existujícímu českému ekvivalentu, což bylo ku prospěchu věci. Své zdůvodnění popisuje v úvodu své práce.

Publikaci autor chápe jako specializovanou odbornou monografii, takže základní informace o varhanách neuvádí. To je naprosto v pořádku, protože předložený text by byl stejně pro laickou veřejnost příliš odborný. Rovněž se předpokládá, že základní informace o tomto tématu již čtenář zná.

Prvním záměrem autora byla kritická reflexe Varhanního hnutí obecně, druhým pak v návaznosti na první determinování územím a časovou periodou trvání státního celku Československa. Oba záměry se podařilo naplnit a spis je cenným příspěvkem pro všechny zájemce o tuto oblast.

Celá práce je rozdělena do dvou velkých kapitol:

¹ LYKO, Petr. *Varhanářská firma Rieger*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě - Pedagogická fakulta, 2017. 148 s. ISBN 978-80-7464-976-9.

1. Reformní tendence a Varhanní hnutí v kontextu vývoje evropského varhanářství 20. století
2. Dopad a specifika projevů reformních tendencí a Varhanního hnutí na území Československa.

Pro českého čtenáře má pravděpodobně větší přínos druhá z kapitol. V první nalezneme řadu souvislostí, a to historických i organologických. Díky nim si můžeme utvořit obraz, do kterého lze zasadit konkrétní informace týkající se našeho území.

Teritoriálně je text vymezen územím Československa, časově pak mezi léty 1918 a 1992. Zde je možná dobré poznamenat, že Československo se v meziválečné epoše rozkládalo až relativně daleko na východ a spadala pod něj například i Podkarpatská Rus. Je pochopitelné, že rozsah práce neumožňuje věnovat se všem místům v různých časových epochách a tudíž asi nebudeme očekávat dopad Varhanního hnutí ve 20. letech 20. století v Užhorodu, který tehdy byl součástí Československa. Ale možná by stálo za to zmínit více nástrojů alespoň ze Slovenska, které bylo součástí téměř celého vymezeného údobí. Ve srovnávací analýze nástrojů je zastoupen pouze jeden nástroj ze Slovenska, a to z Bratislavy. Naopak z deseti analyzovaných jsou hned čtyři z Prahy. Zde je ale nutné na obranu autora poznamenat, že vybrat jen několik nástrojů z počtu stovek nebo tisíců vhodných adeptů, je vždy obtížný úkol a v mnoha ohledech i subjektivní.

První velká kapitola je členěna na čtyři menší podkapitoly. Svým rozsahem zaujme zejména druhá z nich *Myšlenkový koncept Alberta Schweitzera a konstitutování reformních požadavků*. Ideje této významné osobnosti jsou zde mnohdy detailně popisovány. Nechybí ani několik citací z jeho vlivného spisu z roku 1906 *Deutsche und Französische Orgelbaukunst und Orgelkunst*. Tento spis byl podstatný pro další vývoj varhanářství. Netýkal se pouze německých varhan, ale byl zde přesah i do francouzského varhanářství, jak ostatně napovídá název Schweitzerova spisu. Petr Lyko zde přibližuje a popisuje myšlenky týkající se zvukové oblasti i konstrukce varhan.

Čtvrtá podkapitola nese název *Modelová analýza dopadu reformní koncepce a Varhanního hnutí do evropské varhanářské produkce střední Evropy v průběhu 20. století*. V ní autor konkrétně popisuje praktický dopad Varhanního hnutí na vybrané nástroje. Jak jsem zmínil výše, výběr nástrojů je vždy individuální. Zde jsou vybrané pouze nástroje v Německa a Rakouska (hned tři jsou z Vídně). Pro ukázkou je ale toto dostačující, i když jsou vybrané vesměs větší nástroje od dvoumanuálových po čtyřmanuálové. U každých varhan je dispozice s dalším popisem, který se vztahuje ke zmíněné problematice. U některých nástrojů je doplněno schéma zvukové pyramidy, u nástroje v rakouském Breitenachu nalezneme i citaci kolaudačního protokolu z roku 1961.

Ve druhé kapitole se můžeme dočíst o dopadu výše uvedených myšlenek na našem území. Nejintenzivněji se odrazila pravděpodobně u varhanářské firmy Rieger. Vzhledem k tomu, že autorova předchozí publikace popisuje vše podstatné o této varhanářské firmě, je tento text fundovaně zpracovaný. V této kapitole však zdaleka nejde pouze o varhany firmy Rieger a můžeme zde ocenit hloubku i kvalitní zpracování autorova textu.

Následující podkapitola je opět srovnávací studií, která navazuje na předchozí čtvrtou podkapitolu. Jedná se ale výhradně o nástroje z území tehdejšího Československa. Deset varhan z let 1912 až 1986 zde autor popisuje podobným způsobem, vč. dispozice i všech potřebných souvislostí.

Práce je zpracovaná velmi precizně. Je přehledně a logicky strukturovaná. Obsahová i stylistická úroveň je vysoká. V závěru nechybí anglické a německé resumé, přehled odborné literatury a jmenný rejstřík. Seznam literatury obsahuje kromě u nás notoricky známých spisů (např. V. Bělský: *Nauka o varhanách*, V. Němec: *Pražské varhany* nebo F. Klinda: *Organ v kultura dvoch tisícročí*) i množství cizojazyčné literatury, především německé, která se této problematice věnuje velmi podrobně. Je třeba také ocenit, že spis s tímto tématem vydává vysoká umělecká škola. Podobné publikace často vydávají autoři vlastním nákladem nebo v menších regionálních vydavatelstvích. Obecně lze konstatovat, že organologických spisů máme v České republice značný nedostatek. Každý takový spis je proto cenný, obzvláště, je-li kvalitně zpracovaný. Čerpat z něj mohou nejen znalci varhan, ale také studenti hry na varhany, kteří by kromě samotné hry na nástroj měli být obeznámeni s širším kontextem svého oboru.

Kromě výše zmíněných výtek týkajících se výběru varhan a daného teritoria je nasnadě ještě jedna. V úvodu autor uvádí, že pandemie nemoci covid-19 neumožnila původně zamýšlenou dokumentaci v terénu. Tato skutečnost vybízí k myšlence, že předkládaná práce vznikala pouze v krátkém čase, kdy byla nejpřísnější omezení (omezený pohyb osob atp.), který ale trval pouze krátce. Vydání publikace proběhlo až v roce 2022, kdy již skoro žádné omezení nebylo. Tato výtka je ale pouze marginální ve vztahu k celé zdařilé publikaci.

Závěrem mohu zhodnotit předkládaný spis jako velmi přínosný, formálně i obsahově dobře zpracovaný. Z tohoto důvodu jej ve věci habilitačního řízení doporučuji.

Ve Dvoře Králové nad Labem, 9. září 2023

doc. MgA. Vít Havlíček, Ph.D.